

BIOGRAFÍA

Foi, ao nacer, María de los Ángeles, sería despois María dos Anxos, en 1984 cambia o nome polo seu equivalente en galego, e acabaría sendo o que ela era, Xela, en 1995. A escolla do nome propio e a perseveranza no tempo para que así constase oficialmente, evidencian o alto grao de conciencia idiomática, á que contribuíu o ambiente familiar que nutriu desde os primeiros anos a súa estima da lingua.

Con seis anos en Barreiros (Lugo) onde viviu cos seus pais un tempo.

Filla de Amparo Castaño López e Valentín Arias López, nace en Ortoá, en Sarria o 4 de marzo de 1962, é a maior de cinco irmáns.

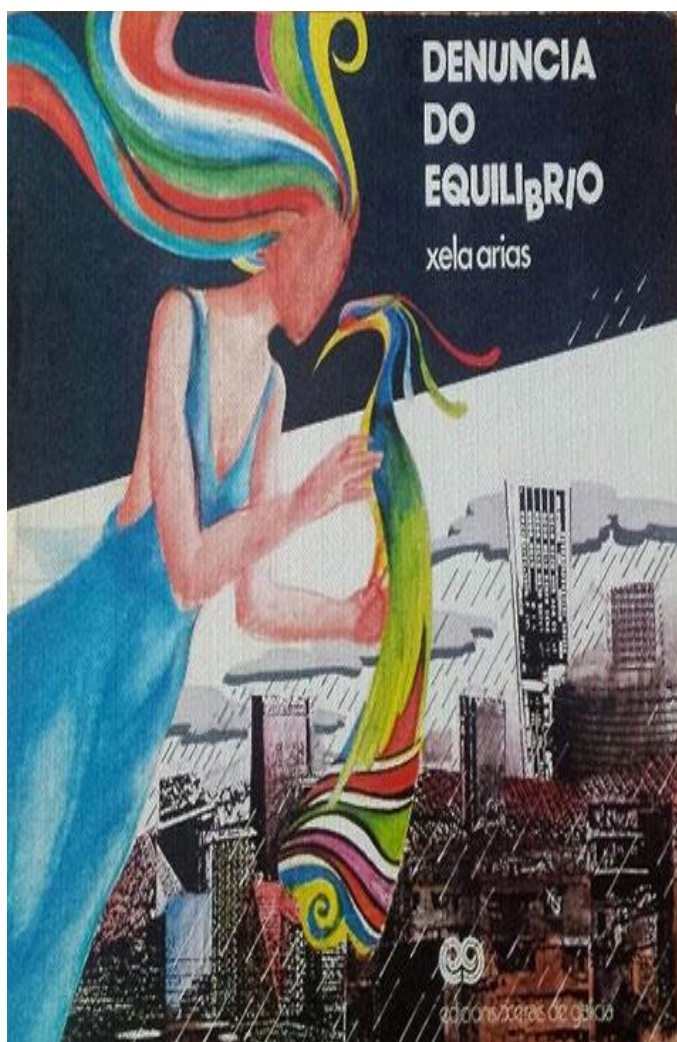

A Xela meniña cos seus pais (foto do arquivo familiar)

Os primeiros anos de vida decorren na contorna da Granxa de Barreiros. A actividade laboral do pai está vinculada ao proxecto

pedagógico creado por Antonio Fernández López do que xermolaría tamén o Colexio Fingoi de Lugo, no que inicia Xela Arias estudos de primaria. En 1969 a familia trasládase a Vigo, cidade decisiva na biografía e na obra dunha “nena de barrio e vida proletaria”, nas súas palabras. Completa ensino primario na Escola Nacional Graduada de Sárdoma en Moledo (logo Colexio Público de Sárdoma- Moledo) onde o seu pai exerce como mestre.

Unha selva de paxaros, un coche de nata, outra selva de leopardos e un soño. Con estes materiais escribe “A fraga dos paxaros faladores e a fraga leopardicia”, un dos moitos contos que trenzan a súa infancia. Lémbrese escribindo desde sempre, contos que logo os seus pais pasaban a máquina, no inicio moi curtos despois máis extensos.

No ano 1986 publica *Denuncia do equilibrio* na colección Ventobranco de Edicións Xerais. Poemas indagatorios de linguaxe fracturada que exploran un universo de suxeitos á procura. Voces dun eu que é múltiple e se desdobra, percorren en fuga, e ao tempo en tensa espera, unha paisaxe de espazos urbanos.

Algunhas lecturas subliñan da obra a vontade de romper formalmente o código poético, así como o tratamento do amor e a súa desmitificación. O libro adianta trazos que distinguirán

a súa dicción poética e que a afastan da “estética dominante e canonizada” na denominada poesía dos oitenta. E é que nas extremas respiran outras voces, escritas que se mergullan en territorios fronteirizos e disidentes.

Cando en 1980 Xela Arias decide non presentarse aos exames de COU, toma corpo unha decisión que vai máis aló da rebeldía adolescente, conecta cos discursos críticos que naquela altura cuestionaban a formación académica e plasma a súa ansia de independencia: “tiña moi interiorizado o anxeio de independencia (...) Rebotábame ademais o sistema de estudos, cría que todo o que necesitaba podía aprendelo pola miña conta” manifestou a propia autora.

En 1982 Xela Arias comeza a publicar os seus poemas, o número 3 da revista *Dorna* inclúe “Vin...”:

Partindo este meu eu en longo berro

Evidénciase axiña a orixinalidade desa voz que comeza a publicar os primeiros textos en revistas, xornais: *Dorna*, *Carel*, *Festa da Palabra Silenciada*, *Katarsis*, *Tintimán*, *Faro de Vigo*, *A Nosa Terra...* e a participar en recitais poéticos. Asiste con asiduidade ao Festival da Poesía no Condado, participa en homenaxes, colabora en proxectos, accións que intensificará en anos posteriores e que afirman esa expresión cívica dunha obra que sempre explorou a dimensión social do texto.

A singularidade de Xela Arias respecto a outras poéticas coetáneas esténdese tamén ao xénero, como autora entre autores. Escasísimas as poetas no espazo público naquela altura. Porque se nos oitenta proliferaron voces e poemas, a maioría tiñan sinatura masculina, como lembraría a escritora:

Cantidade había sumando os dous sexos, pero abóndanme os dedos das mans para cita-los nomes das que entre todos eran mulleres

novas publicando naquel momento, e hoxe sóbranme os dunha man soa para contar as que sobreviviron daquilo.

EDITORA,

RESPONSABLE DA EDICIÓN DE TEXTOS DOUTROS AUTORES

Apenas uns meses despois de deixar os estudos, comeza a traballar en Edicións Xerais de Galicia. Con Xulián Maure, director e fundador, e Roberto Pérez Pardo, primeiro director comercial, forma parte do equipo que pon en marcha unha das empresas decisivas da edición no novo tempo político. Desenvolve primeiro funcións de oficinista e dous anos despois incorpórase ao Departamento Editorial, nos apartados de creación e investigación. Entre 1990 e 1996 é correctora de estilo e editora das coleccións Xerais Universitaria e Biblioteca de Autores Galegos. Preparando orixinais, corrixindo textos ou como responsábel de coleccións Xela Arias participa dos procesos de profesionalización da edición e contribúe á configuración do seu tecido.

Xela Arias, X. García Crego e Celia Torres en Xerais no ano 1989.

Autor da fotografía: Vilar Cardona. Fonte Edicións Xerais

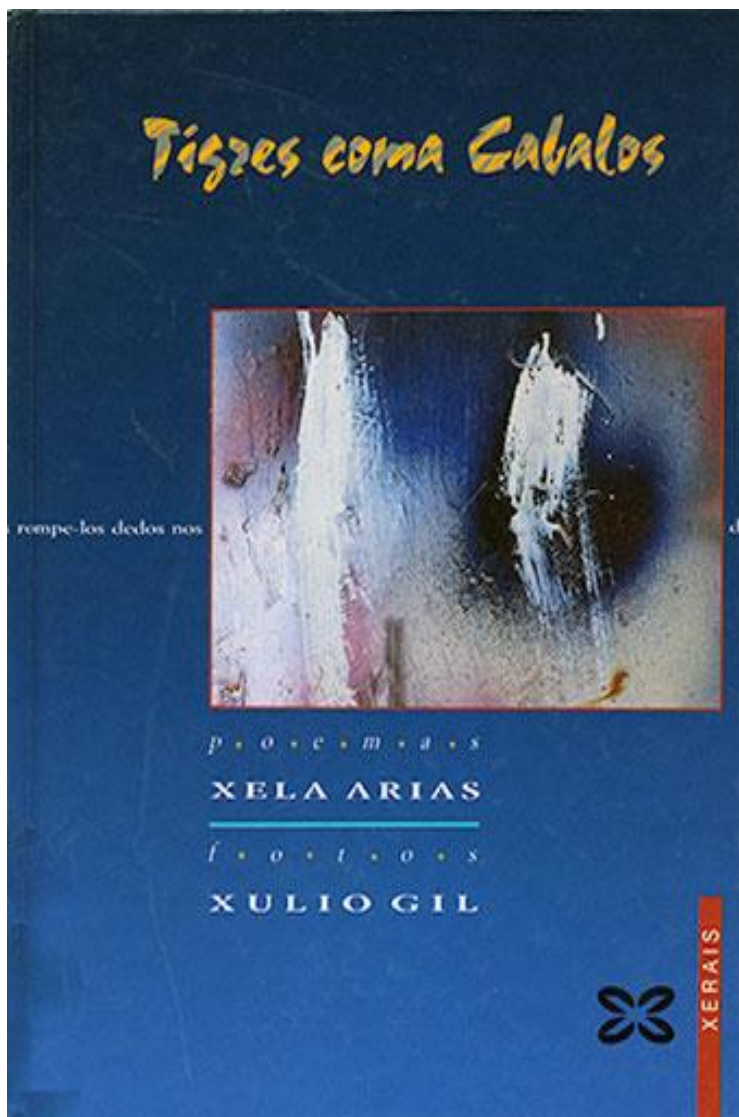
TRADUTORA

Co mesmo sentido da responsabilidade e rigor respecto da lingua desenvolve a súa outra actividade laboral. Preto dunha vintena de títulos de autores e autoras como James Joyce, Gianni Rodari, Angela Carter, Bram Stoker, Jorge Amado, Fenimore Cooper, Camilo Castelo Branco, Carlos Oroza ou Baudelaire demostran o seu interese pola tradución. Participa na Asociación de Tradutores Galegos e forma parte do consello de redacción de *Viceversa* que promove tamén a biblioteca virtual BIVIR, na que se publicarán algúns dos seus últimos traballos.

Recibe a Medalla “Premio de Tradução Sociedade de Lingua Portuguesa” por *Amor de perdición* de Camilo Castelo Branco (1986, Xerais) e o Premio de tradución Ramón Cabanillas (compartido con Darío Xohán Cabana) por *O derradeiro dos mohicanos* de James Fenimore Cooper (1993, Xerais). Postumamente, o premio Plácido Castro 2004 por *O Spleen de París (pequenos poemas en prosa)* de Charles Baudelaire (2003, BIVIR).

POETISA

Nos anos oitenta compaxina o seu traballo na recién fundada editorial Xerais, implícase na corrección de libros doutros autores pero tamén comeza a publicar poesía de produción propia nas revistas, nos festivais de poesía... nun momento de experimentación artística no noso país ao que a autora tamén se sumou.

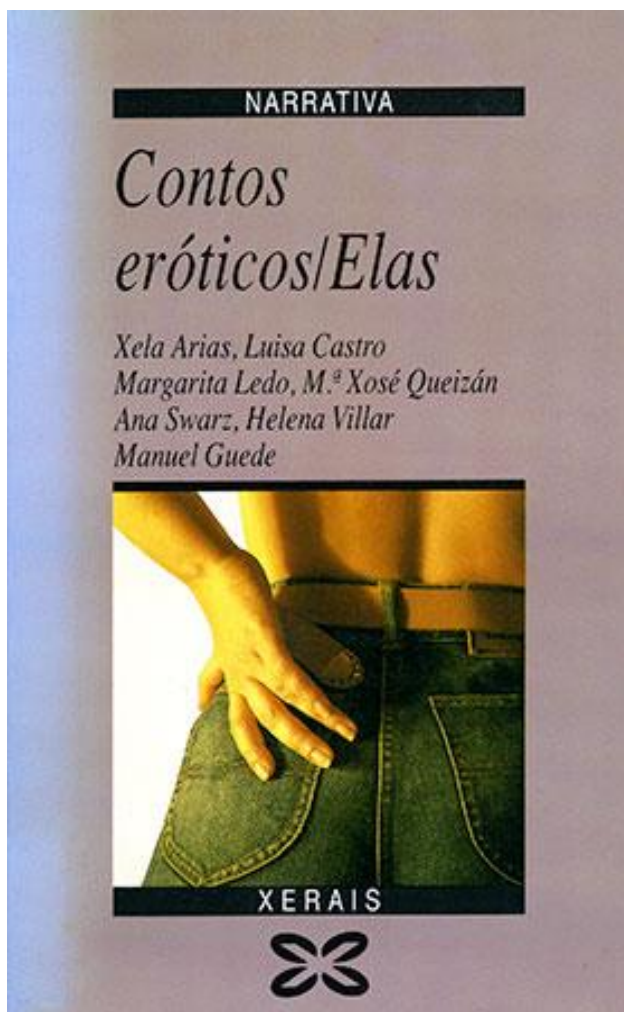
O seu segundo libro, *Tigres coma cabalos*, co que abrirá a nova década foi o resultado dun “proxecto abrazado, querido e gratificante” en palabras da autora, que toma forma en textos e fotografías concibidas como un todo. Xela Arias e Xulio Gil explican a xénese nunha nota introdutoria que remata: “Nin pés de foto, nin ilustracións ao texto. Se tal, a historia”. Son 48 fotos en branco e negro e 48 poemas. Co volume preséntase tamén unha exposición que percorre

distintas localidades ao longo de 1990.

A fuga e a fuxida reaparecen como motivos dun libro que se asoma aos espazos opresivos e se detén nas claudicacións dun tempo de espectáculos e púlpitos. O verso mantén a tensión que xa trazaba a liña e a súa creba en *Denuncia do equilibrio*, a sintaxe fracturada, o desafío pronominal que a autora explicou deste xeito: “un eu pode ser un ti, un ti pode ser un el, un el pode ser unha crise, un sentimento calquera”. Os poemas revólvense contra a “orde establecida”, acompañan as figuras vencidas da noite, desafían as convencións estéticas e móvense nas fronteiras do amor. A furia toma pulo en forma de escualos.

Alén da “animalidade e a intuición”, entrenzadas no libro, a escritora subliñou o carácter social do proxecto: “un tipo de ideoloxía nalgúns casos social, de resposta á vida e á sociedade”. Apuntamentos que non conseguiron evitar unha lectura “visual” que se fixou máis nos corpos espídos.

A concepción do poético como apertura e a exploración nas contornas do texto leva a Xela Arias á esculca das combinacións entre linguaxes artísticas. Ademais da participación en recitais poéticos, nos oitenta escribe letras para a banda Desertores, coa que prepara un espectáculo para o Festival da Poesía no Condado. Nos noventa o diálogo é coas fotografías de Xulio Gil ou coa música de Alberto Conde nun recital para o ciclo “O son dos poetas”. En 2003 ultimaba “Vencerse é cousa de se tratar” co músico Fernando Abreu.

Así pois, foi tamén unha activa “instigadora” de proxectos interartísticos que combinou cunha escollida e demorada dedicación á escritura poética e algunha puntual aproximación á narrativa como o relato “Que si que si” co que participa no volume colectivo *Contos eróticos/Elas* promovido por Edicións Xerais ou a obra *Non te amola*; “impresións de infancia”, que logo non publica.

Despois de dez anos de traballo na editorial Xela Arias decide retomar os estudos. En 1991 comeza Filoloxía Hispánica na

Universidade de Vigo e posteriormente Galego-Portugués.

Compatibiliza os estudos universitarios coas traducións e o labor como correctora de estilo e editora. Ao mesmo tempo completa formación asistindo a cursos e congresos, colabora con varios artigos en *Xornal Diario* e mantén a actividade literaria: os recitais, encontros, tamén as novas presentacións... Publica poemas en libros colectivos e en revistas, *Festa da Palabra Silenciada*, *Boletín Galego de Literatura* ou *Zurgai*,

presenta actos como a IV Edición dos Premios Irmandade do Libro en Vigo, participa na redacción da revista *Viceversa*... E cría o seu fillo que nace en 1994. Xela Arias casara en 1992 co matemático e fotógrafo Xulio Gil Rodríguez con quen tiña unha relación desde 1988. Sepáranse xudicialmente en 2002. Da experiencia da maternidade abrolla *Darío a diario*.

Darío a diario singularízase no corpus literario da escritora: mantén os trazos significativos mais o destinatario, o fillo, modula en parte o código, menos fracturado, máis sinxelo e poboado de referencias e imaxes da infancia. Ademais de se concibir como un agasallo a Darío, o libro ten vocación de diálogo colectivo arredor da maternidade e as súas mitificacións e desvela ao tempo á autora na súa propia experiencia afastada das idealizacións da sociedade patriarcal.

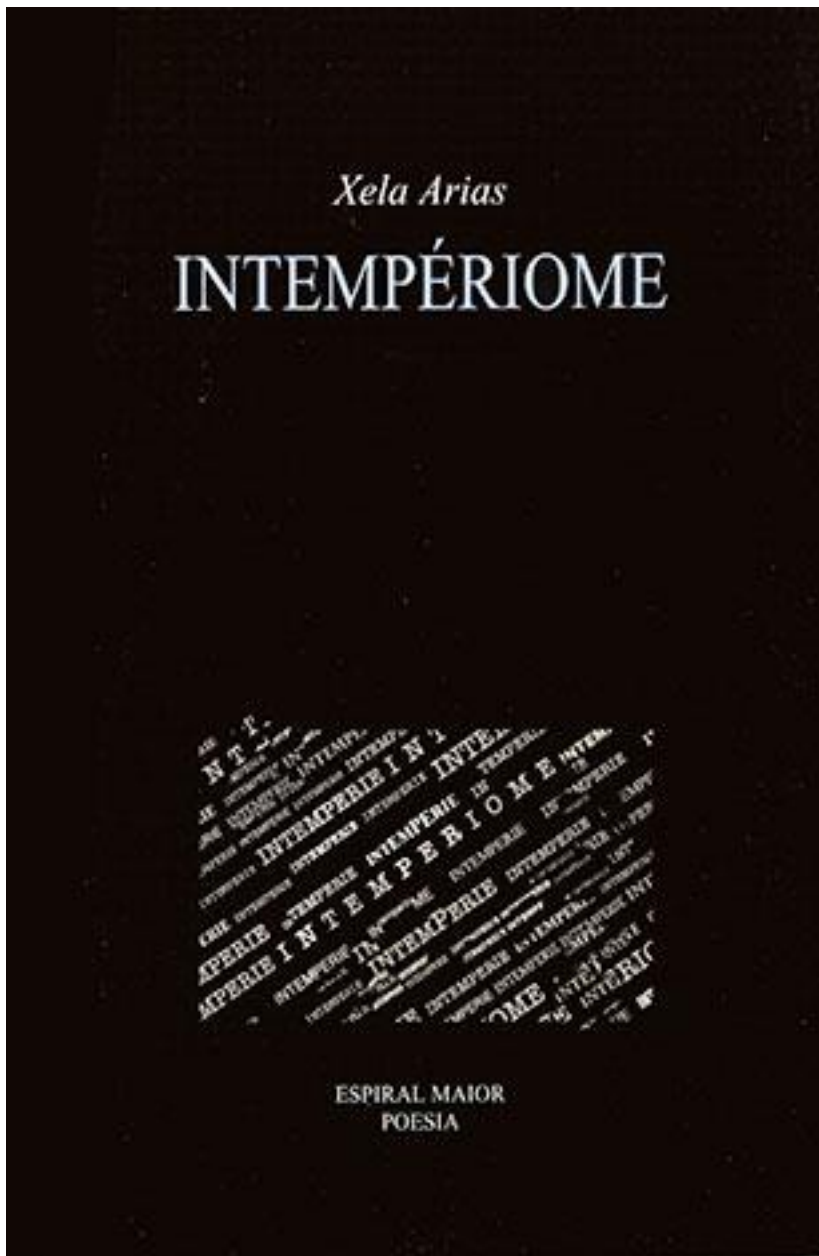
Publicado en 1996 percorre a vivencia cotiá da maternidade en 23 poemas que no amor polo fillo debullan ao mesmo tempo dúbidas e certezas da autora. A liberdade fronte ás imposicións e ás posesións enlaza esta crónica que se asoma a un futuro de autonomía persoal e solidaria que desexa para Darío, mais tamén ao ideario da que pouco xogou coas bonecas, como di nun dos versos: “ese xénero feminino algo a desmán para as narracións do ano en que nacín”.

A docencia será a ocupación laboral última de Xela Arias. Profesora de secundaria na materia de Lingua e Literatura castelá impartirá aulas en nove centros de ensino en apenas catro anos: desde o IES Terra de Xallas, Santa Comba, en 1999 ao IES Montecarrasco de Cangas en 2003, e entre os dous: Paralaia de Moaña, Valle-Inclán, en Pontevedra, Xelmírez II de Santiago e Valadares II en Vigo, IES de Chapela, en Redondela, IES A Sangriña da Guarda e IES Alvaro Cunqueiro de Vigo.

A súa actividade é intensa: traduce (*Drácula* de Bran Stoker, *Venus Negra* de Angela Carter), publica poemas en antoloxías (*Río de son e vento. Unha antoloxía da poesía galega...*) e en libros colectivos (*Daquelas que cantan. Rosalía na palabra de once escritoras galegas...*), participa en ciclos e homenaxes (a Lois Pereiro, Francisco Fernández del Riego, Mª Xosé Queizán...), intervén en congresos e xornadas, presenta libros, recita e colabora en accións colectivas. Os últimos anos de vida da poeta están marcados pola

súa implicación nun activismo cívico: participa nas accións de protesta pola montaxe en castelán de catro obras de Valle-Inclán por parte do Centro Dramático Galego, intervén nas “Noites Solidarias” da ONG Implicadas no Desenvolvemento e na Festa da Muller organizada por Cúmulum Donas de Nós, le a declaración “Pola paz mundial” da manifestación contra a guerra de Iraq e implícase nas accións que se desenvolven na mobilización cidadá Nunca Máis contra a xestión da catástrofe do Prestige. Ela mesma coordina con Xosé Mª Álvarez Cáccamo, no marco dos concertos expansivos promovidos por Burla Negra, o recital poético celebrado no “Café De Catro a Catro” en Vigo. Accións e intervencións que se proxectan en poemas recollidos no volume Xela Arias. Poesía Reunida (1982-2004).

A responsabilidade do idioma, o desafío do país, as arestas da experiencia das mulleres, a desigualdade, os mecanismos de opresión, a “orde establecida” coas complicidades que xera e as regras que instaura; o mercado e os escaparates, as categorías, as etiquetas e as estratexias de mistificación... respecto destas e doutras moitas cuestións tomou postura Xela Arias.

En xuño de 2003 sae do prelo *Intempériome*, un rotundo e lúcido libro negro que condensa as liñas máis persoais da súa escrita. Desprégase nunha estrutura en tres partes: un único e longo poema inicial, na primeira, e poemas mais breves, crebados nos límites, nas dúas seguintes. A obra expone á intemperie, na núa e radical soidade dunha voz que interroga, cuestiona, difire, afástase e revólvese.

Explicábao nunha conversa radiofónica:

A vida real é aquela na que un se atopa á intemperie, se fai consciente de que quere estar na intemperie precisamente para tomar as súas decisións (...) Pero tamén por outra parte un, creo eu, polo menos unha, polo menos eu, intempériome moitas veces, revóltome, procuro darlle volta ás cousas nese posible camiño que é tamén obriga de nós como persoas, de cuestionarnos, de preguntarnos as cousas que estamos facendo.

Reclama a liberdade, cuestiona a alienación, a asimilación, insta a aventurarse, ironiza coas conquistas do escaparate, reclámase intempestiva, anima ao incendio, distánciase dos rigores produtivos e exclama “o tempo.../¡que se perda!/maino, diante nosa”. *Intempériome* afonda na tensión da linguaxe, nos límites do código, nunha “sintaxe velada” coa que segue a interrogarse, a interrogarnos: “vide que vos convido/ a vos ver”.

Xela Arias escolle unha posición extrema para a escritura e constrúe unha poética que desafía os moldes convencionais. Está xa en *Denuncia do equilibrio* e formúlase cada vez máis nítida e depurada ata *Intempériome* onde irradia todo o libro. Esa posición é a da negritude, a da negra, a do afora. A coherencia da súa perseverante esculca do territorio poético, con independencia e autogoberno, amósase agora plena na súa radical disidencia.

Xela Arias
Poesía reunida
(1982-2004)

 XERAIS
clásicos

Xela Arias falece o 1 de novembro de 2003. Preparaba co músico Fernando Abreu o proxecto poético musical “Vencerse é cousa de se tratar” arredor do seu último libro. O inesperado remate do ciclo vital da escritora conmociona o mundo da cultura. Organízanse homenaxes e actos na súa lembranza e un ano despois Edicións Xerais de Galicia e a Asociación de Escritores en Lingua Galega editan o volume colectivo Xela Arias, quedas en nós, coordinado polo pai da

poeta, Valentín Arias.

Xa de xeito póstumo, en outubro de 2018 publícase *Xela Arias. Poesía Reunida (1982-2004)* con edición, introdución e notas de María Xesús Nogueira Pereira. A obra recolle a poesía editada da escritora, os catro libros, e reúne a obra dispersa publicada en xornais e revistas.

Este traballo está exposto na cafetería do instituto para que todo o persoal do centro teña acceso á figura da escritora homenaxeada co Día das Letras Galegas este ano 2021.

